

בטח בה' ועשה טוב

פרק א'

החדרת הביטחון לתוך הרגשות

אין מי שלא שמע על מידת הבטחון, ואין אדם חכם ונבון שאינו מבין כי מדובר באוצר היקר ביותר שאדם מסוגל לרכוש בחייו.

אדם שאינו בוטח בה' כראוי, גם אינו מסוגל ללמוד ולקיים מצוות כראוי, מכיון שדאגותיו מסירות ממנו את ישוב הדעת והן אופפות אותו בתמידות בענן אפור של מחשבות מפוזרות טורדניות ומבולבלות.

על אחת כמה וכמה שאדם כזה, שאינו בוטח בה' כראוי אינו מסוגל לשפוך את שיחו לפני ה' בתפילה, וזאת מפני שאינו מרגיש כי תפילתו אכן יכולה לשנות את סדרי חייו, ולהביא לו את הישועה המיוחלת.

בגלגל החוזר

מלבד זאת, ההתרשלות ממידת הבטחון הינה כגלגל החוזר; היא גורמת לסדרת השפעות שליליות הגורמות זו לזו בשרשרת, שכן תוצאותיה של ההתרשלות בבטחון בה', גורמת בעקיפין להגביר את תחושת חוסר הביטחון שרק גוברת מעת לעת.

ומדוע? מכיון שאדם שאינו בוטח בה' כראוי, גם אינו נענה בתפילתו, אך מכיון שהוא חושב בטעות כי הוא בוטח בה' במידה מספקת על מנת שיענו לו מהשמים, הוא בא לידי אכזבה עמוקה ומפח נפש, ומרגיש שבטחונו - אינו מסייע לו בפועל, מה שגורם להתרופפות מעט הביטחון שעוד היה לו.

בטחון חלקי

המגיד ממעזריטש מעלה בעיה כאובה זו, והוא מנתח בספרו¹ את העובדה כי ישנם אנשים שחושבים כי הינם בוטחים בה' אך בפועל נראה להם שהקב"ה אינו עונה לבקשותיהם ותפילותיהם, והוא מסביר כי בטחונם של אנשים אלו לא היה בטחון מוחלט.

¹ כפי שמובא בכתבי רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, בספריו דברות המגיד, ושמועה טובה, מובא בהמשך המאמר.

רבים שישמעו על תשובה זאת יזקפו גבה ויתמהו, והלא בכל עת ועת אנו מתחזקים באמונה, ומהרהרים בהשגחתו של הבורא עלינו, ומשתדלים להתחזק בבטחנו, ומדוע זה אין אנו שלימים בבטחנו יתברך?

ואמנם שאלה זו נובעת מכך שישנו בלבול מסויים בין אמונה לבטחון. בעוד שחובת האמונה עיקרה בעצם הידיעה בכך שהבורא מחיה ומנהיג את כל הברואים בכל עת ורגע, ועיקרה היא שהאדם צריך לחזור בלבו בכל עת ועת על עיקרי האמונה ולהביא אותם לתוך תודעתו בבירור, הרי שמצות הבטחון המשלימה את האמונה, עניינה היא דווקא להביא את האמונה לתוך חדרי הלב, לתוך הרגשות והרוגע הנפשי, ולחיי היום יום - בהתנהגות מעשית.

הקשר בין בטחון לשחיה

יש שהמשילו את מידת הבטחון לאדם המנסה ללמוד לשחות בים. לשם כך עליו להרפות את עצמו ולא לאחוז בשום דבר, בשעה שהוא מאמן את ידיו ורגליו לשחות במימי הבריכה או הים. כל זמן שהוא תופס במוט או חבל, או שהוא סומך על רצפה או קיר מוצק, לעולם לא יוכל ללמוד לשחות.

וכאן נשאלת שאלת השאלות: כיצד אכן מביאים את הבטחון לחיי היום, ולהגיע למצב שהיא שולטת באופן מוחלט על כוחות הנפש שבאדם? והלא אין מדובר בענין רעיוני בלבד שניתן לקיימו על ידי לימוד והבנה בלבד, אלא בענין רגשי ועמוק אשר אמור להקיף את כל חדרי הנפש, שאין לאדם שליטה מוחלטת עליהם.

השמחה כתנאי לבטחון

כאן הגענו למבוכה, שאליה מתייחס המגיד ממעזריטש בדבריו הקדושים, כפי ששמעם מפיו תלמידו הקדוש - רבי לוי יצחק מברדיטשוב, ומדריך אותנו²:

ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. הענין שאנו רואין שיש אדם שיש לו בטחון ואף על פי כן אינו מצליח?

אבל כל זה מפני שהבטחון שלו לא היה בשלימות, שעושה מה שעושה, וכשרואה שאינו מצליח אומר הבטחון אינו מועיל, וזה שכתוב והיה ה', וכל מקום שנאמר והיה הוא לשון שמחה (ויקרא רבה יא, ז) שבשמחה יהיה לו בטחון ודו"ק.

² דברות המגיד עמ' שע"ג, שמועה טובה עמ' נ"ג.

במילים אחרות קובע המגיד: **אם נחדיר את השמחה לתוך ליבנו, והביטחון בה' יהיה מתוך התרוממות הרוח, או אז תחדור הרגשת הביטחון לתוך כל כוחות הנפש, וחדרי הלב יאירו באורה הבהיר והנעים.**

זהו הבטחון שמביא לאדם את הישועה המיוחלת, מכיון שכאשר הבטחון אפוף שמחה והרגשת רוגע, הוא חודר לתוך הנפש, כשם שכל פעולה או כל מציאות שהיא הכרוכה בעונג ושמחה חודרת לתוך הנפש, שכן טבעה של הנפש: היא נכרכת אחרי כל דבר שבא מתוך עונג.

ההבדל בין שני סוגי הבטחון

ישנם שני סוגי בטחון: האחד הוא בטחון שאינו מגיע מתוך אמונה שלימה, ויש בו סדקים לאורכו ולרחבו. בטחון כזה משול לכלי סדוק מכל צדדיו, כך שכל טיפה שמכניסים לתוכו נושרת ונופלת מתוך הכלי לאלתר, או כעבור זמן קצר.

הסדקים בכלי היקר, שהוא מידת הבטחון, יכולי לנבוע מכמה דברים: ביניהם: לחץ לא מורגש בתת הכרה הקיים במעמקי הנפש, שכופה את עצמה לבטוח בה', למרות שיש לה קושי עם החלטה זו, מכיון שאינה שלימה באמונתה כי כל תקוותה היא בורא העולם, או מכיון שעדיין יש לאדם תחושת "כוחי ועוצם ידי יעשו לי את היל הזה", ונדמה לו שיסתדר בלי סיוע מלמעלה, או שלעיתים האדם לא באמת מאמין, באמת הבהירה והברורה שהבטחון בה' היא סוד ההצלחה, ומקור הישועה לאדם.

במקרה כזה, הבטחון שאינו באמת קיים בנפש, אלא אך ורק בתחושה חיצונית מדומה, הוא למעשה ברוב המקרים תוצאה של תחושת חידלון ויאוש, הגורמת לבטחון שעדיין נותר בנפש - להחלש ולא לפעול את פעולתו.

הרגשה זו היא מנת חלקו של אדם שמצד אחד מרגיש אכן כי אין בידו שליטה על חייו, וחייו נתונים ביד יוצר כל, אך מצד שני הוא אינו שלם עם הרגשה זו, ומכיון שאינו שלם עם ההחלטה, לא נלוית להחלטה הרגשת שמחה על כך שהבורא שולט בחייו, מכיון שהאדם עדיין לא החדיר בקרבו כראוי את הידיעה שהבורא הינו טוב ומטיב באמת, ושאהבתו אל כל יהודי ויהודי היא כתינוק שזה עתה נולד להורים בני מאה שנה³, שהמתינו שנים רבות בכליון עינים ללידתו.

הבטחון המושלם

מהו הבטחון הנכון, המושלם שמגיע מהכרה שלימה?

³ כך קבע הבעל שם טוב הקדוש, כמובא בהוספות לספר כתר שם טוב.

הבטחון מהסוג הנכון הוא זה הנובע בראש ובראשונה מההכרה בה' כאבא רחום וחנון, שיצר את העולם מהסיבה הידועה שקבעו הקדמונים - "דרך הטוב להטיב", ובאופן פרטי מחשבתו ופעולתו הוא כדי להטיב לבניו, ורחמיו עלינו אין סופיים, כמו שנאמר (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלקיכם, והיינו שאב לנו בשמים אשר אהבתו אלינו גדולה עד מאוד אהבת האב לבן, אהבה שאינה מותנית בדבר ואינה פוסקת לעולם, אף אם לא נהג הבן כשורה.

המניעה העיקרית המונעת מהאדם לקבל את טובו של אביו האמיתי - שבראו יצרו ועשאו, היא תחושת ה"כוחי ועוצם ידי" המרחיקה את נפשו ממקורות השפע, ומגבילה אותה מלקבל את השפע האלוקי, ומכיון שכך הבטחון עצמו הוא שממשיך את צינורות השפע לעבר האדם הבוטח.

ידיעה עמוקה זו של האדם הבוטח בה' מתוך הכרה בטובו הגדול, היא הגורמת לתחושת השמחה, שהיא משלימה את הבטחון בה' כראוי ומחדירה אותה בעונג ושמחה אל תוך חדרי הנפש.

נמצא כי הבטחון והשמחה הינם שני חלקים המשלימים זה את זה באופן מוחלט. לא תיתכן שמחה ללא אמונה ובטחון, ולא יתכן לאדם לבטוח בה' בשלימות ללא הרגשת השמחה הנלווית אל הבטחון.

כסימן לדבר הביא המגיד ממעזריטש את הפסוק "ברוך הגבר אשר יבטח בה', והיה ה' מבטחו", וזאת על פי הכלל הידוע שמסרו לנו חז"ל, כי המילה "והיה" מסמלת את השמחה. על פי זאת מפרש המגיד: מי הוא אשר בטחונו בה' מביא לו ברכה וניתן לומר עליו "ברוך הגבר"? מי שבטחונו נלווה יחד עם המצב המכונה "והיה", כלומר שהוא במצב של שמחה והתרוממות הרוח.

בדברי המגיד ישנה גם משמעות נוספת, כי שמחה זו מקורה בהודאה והכרה בטוב העתיד לבוא על האדם, שכן משמעות מילת והיה הינה מלשון עתיד, כפי שמוסבר בדברי חז"ל במספר מקומות.

להשיג סדרת מאמרים זו

ומאמרים נוספים בענייני תורת הנפש

מכון "יסוד החסידות"

058-326-8992

H3268992@gmail.com